

значних змін у неформальних інститутах, особливо в такій інституційній підсистемі як підсистема суспільної думки.

Таблиця 1

Комплекс інституційних змін, необхідних для інноваційного забезпечення конкурентоспроможності національної економіки

№	Характер змін
1.	Систематизація законодавства у сферах науково-технічної та інноваційної діяльності (встановлення пріоритетів та впровадження механізмів стимулювання інноваційної активності).
2.	Затвердження макроекономічного плану формування національної інноваційної системи.
3.	Розробка та реалізація науково-технічних цільових програми.
4.	Розробка та реалізація інноваційних цільових програм.
5.	Реалізація програм модернізації виробництва.
6.	Забезпечення виконання законодавства у сферах науково-технічної та інноваційної діяльності.

Крім того, формування інноваційної системи України потребує значних змін у науковій, виробничій та ринковій інституційних підсистемах, зокрема організаційних змін у напрямку створення ефективних суб'єктів господарювання, здатних забезпечувати безперервність інноваційних процесів. Усім цим питанням слід присвятити окремі ґрунтовні наукові дослідження.

Література

1. Інноваційна стратегія українських реформ / А.С. Гальчинський, В.М. Геєць, А.К. Кінах, В.П. Семиноженко. – К.: Знання України, 2002. – 336с.
2. Антонюк Л.Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн : теорія та механізм реалізації : [монографія] / Л.Л.Антонюк. – К.: КНЕУ, 2004. – 275 с.
3. Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика / [Л.І. Федулова, В.П. Александрова, Ю.М. Бажал та ін.]; за ред. Л.І.Федулової. – К.: Основа, 2005. – 552с.
4. Чухно А.А. Твори: у 3 т. Т. 2. Інформаційна постіндустріальна економіка: теорія і практика/ А.А. Чухно ; КНУ ім.Тараса Шевченка ; НАН України. – К.: ВІПОЛ, 2006. – 512 с.
5. Поручник А. Інноваційний потенціал України та його реалізація в міжнародному науково-технічному співробітництві / А. Поручник // Міжнародна економічна політика. – 2004. – № 1 – С. 94–121.
6. Баранов О.Г. Інституціональна економіка : навч. посібник / О.Г. Баранов.– Севастополь: Вид-во СевНТУ, 2010. – 196 с.
7. Національна безпека і оборона // Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова. – К.: Центр Разумкова, 2004. – №7 (55). – 48 с.
8. Закон України «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)» № 2299-III від 15.03.2001 офіц. вид. / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. від 25.05.2001 – 2001. – № 21.

Рецензент докт. екон. наук, професор А.П. Вожов

330.341.1:330.322

*Шастун С. В., аспірант,
Житомирський державний технологічний університет*

ИННОВАЦИИ ТА ИНВЕСТИЦИИ: ВЗАМОЗАЛЕЖИМОСТЬ ТА ВЗАМОЗВ'ЯЗОК

В умовах жорсткої конкурентної боротьби та процесу світової глобалізації, який торкається всіх сфер людської діяльності, підприємства мають звертати особливу увагу на засоби збереження конкурентних позицій в ринковому середовищі. На сьогодні одними з найефективніших засобів збереження та подальшого розвитку існуючого стану підприємства є інновації. Лише за рахунок розвитку нових ідей, впровадження в практику господарюючих суб'єктів техніко-технологічних конкурентних можливостей підприємства мають змогу не лише реалізувати свій потенціал у повній мірі, а й забезпечувати собі перспективу розвитку шляхом відкриття нових ринків збуту, розширення асортименту продукції, орієнтації на нові сегменти ринку, освоєння різних типів виробництва продукції тощо. Водночас використання інноваційного підходу при створенні товарів призведе до раціональної та збалансованої економії при використанні ресурсів (матеріальних, фінансових, інтелектуальних та інших), які необхідні країні [1, с. 154]. Активізація інноваційної діяльності в умовах ринкової економіки пов'язана передусім з пошуком джерел і оптимальних форм інвестування, які мають забезпечити баланс між інноваційними витратами та фінансовими можливостями [2, с.

382]. Інвестиції – невід’ємний елемент інновацій, адже важко уявити будь-які дослідження без необхідного фінансування. В той же час, інновації також являють собою особливий елемент інвестування. Інновації та інвестиції на рівні підприємства можна розглядати через призму причинно-наслідкових зв’язків: ефективні нововведення в кінцевому підсумку є непрямим джерелом інвестицій (внаслідок впровадження інновацій підприємство отримує додатковий прибуток, який в подальшому може бути реінвестований). З такої точки зору інвестиції можна розглядати як наслідок інноваційної спроможності підприємства. З іншої точки зору, інвестиції – це першоджерело новацій, яке створює своєрідний «поштовх» або «платформу» для наступних досліджень. Таким чином, ми можемо говорити про наявність беззаперечного зв’язку між цими двома економічними категоріями, які науковці пов’язують такими термінами, як «інноваційна форма інвестицій», «інноваційно-інвестиційна діяльність», та «інноваційно-інвестиційна стратегія».

Питання інноваційної та інвестиційної діяльності розглядалися багатьма вченими-економістами. Серед науковців, чий дослідження були фундаментальними в цій області, ми не можемо не відзначити М. Туган-Барановського, Й. Шумпетера, К. Фрімена, І. Бланка, А. Сміта, Дж. Кейнса, С. Кузнеця, Н. Кондратьєва, К. Макконнелла, С. Брю. Сьогодні значна кількість українських та іноземних науковців досліджують питання, пов’язані з інноваційною та інвестиційною діяльністю підприємств окремо чи в сукупності. Серед них А. Пересада, Л. Диба, В. Бочаров, В. Іжевський, Ю. Маленков, В. Голіков, В. Гончаров, В. Федоренко, І. Лукінов, О. Рябченко, Б. Кузик, І. Балабанов, С. Пирожкова, Л. Федулова, Р. Фатхутдінова, А. Череп, О. Чернова та інші.

Однак залишається велика кількість невіршених та дискусійних питань, пов’язаних із взаємозв’язком інновацій та інвестицій та їх взаємозалежністю один від одного.

Метою дослідження є виявлення та характеристика системи сталих взаємозв’язків між такими економічними категоріями як «інновації» та «інвестиції» підприємства.

Успішність підприємства на ринковому поприщі все тісніше почали пов’язувати з його інноваційною спроможністю. Дійсно, саме можливість підприємства створювати щось нове та пропонувати його споживачам забезпечує першочергову конкурентну перевагу господарюючому суб’єкту. Але інноваційна активність підприємства залежить від багатьох факторів: стадії життєвого циклу підприємства, наявності певного інноваційного потенціалу і, врешті-решт, інвестиційної спроможності підприємства. Жодне підприємство, яке розглядає інноваційний проект, не може прийняти рішення про доцільність його реалізації, не оцінивши інвестиційні витрати та вигоди за ним.

Водночас, економічний успіх кожного інноваційного проекту – це відношення рівня фінансової віддачі до початкових інвестицій, а майже кожний інноваційний проект можна розглядати як інвестиційний, головна мета якого – це отримання прибутку [1, с. 155].

За Податковим кодексом України, інвестиції – це господарські операції, які передбачають придбання основних засобів, нематеріальних активів, корпоративних прав та/або цінних паперів в обмін на кошти або майно [3].

Дещо інше визначення наводиться в законі «Про інвестиційну діяльність»: інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об’єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект.

Закон «Про інноваційну діяльність» наводить наступне визначення інновацій: інновації - це новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [4].

Проаналізувавши визначення, наведені в законодавстві України, ми дійшли наступного висновку. У Податковому кодексі інвестиції розглядаються як об’єкт ринкових відносин, і увага акцентується на процесі придбання певних цінностей в обмін на кошти або майно. Тобто, за цим визначенням неважливе отримання прибутку чи досягнення певного ефекту, увага зосереджується на тому, що інвестиція – це операція (не фіксується мета угоди та характер цінностей, які обмінюються на кошти чи майно). У законі «Про інвестиційну діяльність» інвестиції розглядають як вкладення певних цінностей з метою отримання економічного чи соціального ефекту. Тобто, дане визначення не окреслює характер вкладених цінностей, увага зосереджується на досягненні певного ефекту. Під поняттям «інновації» законодавство України розуміє кінцевий результат досліджень, спрямований на досягнення певної мети. Тобто, тут увага акцентується на кінцевому результаті, мета такої діяльності може бути економічна або соціальна.

Таким чином, дослідивши визначення досліджуваних понять у законодавстві ми можемо перейти до розгляду найбільш суттєвих характеристик інновацій та інвестицій та визначення спільних рис.

Соціально-економічна сутність категорії «інвестиції» представляє собою складну сукупність відносин з пошуку, оцінки альтернативних варіантів та прийняття рішення з приводу вкладення інвестованого капіталу в матеріальній чи нематеріальній формі з метою його збереження та збільшення вартості в майбутньому, отримання прибутку або досягнення іншого економічного чи соціального ефекту в довгостроковій або короткостроковій перспективі.

В широкому розумінні інвестиції – це вкладення капіталу з метою збереження його поточної вартості та нарощення її у майбутньому. З такої точки зору інвестиції можна розглядати як засіб мінімізації ризику знецінення капіталу у майбутньому. Очікуваний приріст капіталу від інвестиції має бути достатньо високим, щоб компенсувати інвестору відмову від використання капіталу сьогодні, а також винагородити його за існуючий ризик неповернення та знецінення коштів в майбутньому.

Багатогранний зміст інвестицій як економічної категорії визначає широкий спектр їх форм, що свідчить про необхідність науково обгрунтованої класифікації останніх як на макро-, так і на мікрорівні. Усі вони мають право на життя в практичному, а особливо в науковому плані, тому що дозволяють детальніше і глибше проводити аналіз інвестицій з метою підвищення ефективності їх використання [5].

Найтипівша неточність багатьох визначень полягає в тому, що під інвестиціями розуміється будь-яке вкладення фінансових коштів, яке часто не пов'язане з рішенням інвестиційних цілей суб'єктів їх здійснення. До них іноді відносяться так звані «споживацькі інвестиції» (покупка телевізорів, автомобілів і т.п.), які по своєму економічному змісту до інвестицій не відносяться – засоби в придбання цих товарів витрачаються в даному випадку на довгострокове їх споживання (якщо їх придбання не переслідує мети подальшого їх перепродажу для отримання прибутку). Крім того, часто не проводиться відмінність між інвестиційними витратами фінансових коштів і поточними їх витратами, обслуговуваними операційний процес підприємства [6, с. 18].

Соціально-економічна сутність категорії «інновації» являє собою складну множину відносин з розробки, підготовки, освоєння та реалізації певної наукової ідеї, задуму, технології чи винаходу, практичне впровадження яких у господарську діяльність підприємства дозволить отримати прибуток, зміцнити конкурентне становище на ринку або досягнути іншої економічної чи соціальної мети в майбутньому.

Можна виділити два підходи до визначення інновацій: вузький і широкий. Згідно з першим підходом інновація ототожнюється з новою технікою, технологією, промисловим виробництвом (Б. Твісс, Б. Санто, Ю. Яковець, В. Хіппель, Х. Рігс та ін.). У широкому розумінні інновації розглядаються як прибуткове використання ідей, винаходів у вигляді нових продуктів, послуг, організаційно-технічних і соціально-економічних рішень виробничого, фінансового, комерційного характеру (М. Портер, П. Друкер, Д. Тідд, Д. Бессант, К. Павітт, Ю. Морозов та ін.) [7].

Інновації зумовлюють безперервні економічні зміни, сприяють динамічному розвитку і підвищенню результативності як економічної системи загалом, так і окремих підприємств [9, с.121].

Незважаючи на різні підходи до трактування терміна «інновація», всі визначення об'єднують позиція, згідно з якою інновації пов'язані з якісними змінами, спрямованими на створення нового товару, технології, процесу. Водночас багатьом визначенням бракує посилення на те, що нові якісні або вдосконалені продукти праці стають інноваціями лише за умови їх споживання, тобто практичного застосування, тобто вони мають сенс, якщо супроводжуються певним ефектом [9, с. 124].

Розглянемо основні характеристики інвестицій та інновацій, що формують сутність самих економічних категорій та виділимо їх спільні та відмінні риси (рис. 1).

Як економічні категорії інновації та інвестиції мають специфічні риси, що притаманні лише їм. Для інвестицій це:

1) Альтернативність – тобто можливість інвестувати кошти в різні види активів, фінансові інструменти (депозити, цінні папери, строкові контракти тощо), а також можливість інвестувати кошти в будь-яку сферу господарської діяльності;

2) Ліквідність – тобто здатність швидкого обертання інвестиції в грошові кошти на будь-якій стадії інвестиційної діяльності.

Для інновацій специфічними особливостями є:

1) Елемент новизни – передбачає орієнтацію на створення того, що ще не було і може здивувати та зацікавити споживача або забезпечити тимчасову перевагу на ринку;

2) Складність оцінки результатів впровадження інновації – спричинена відсутністю аналогів та появою синергетичних ефектів від її використання;

3) Наявність інтелектуальної складової – визначається вагомою роллю людського фактору в процесі розробки та впровадження інновацій та широким використанням інтелектуального капіталу, науко місткістю, захищеністю авторським правом.

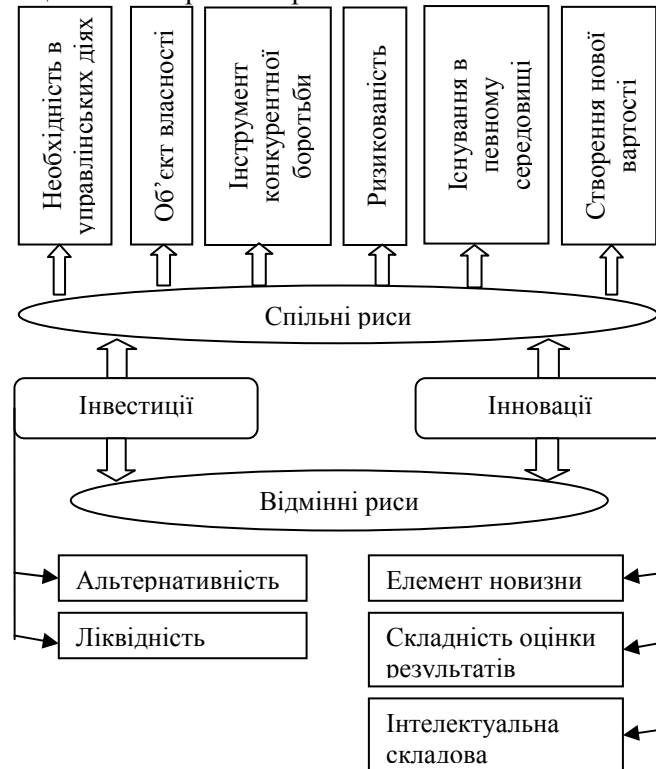

Рис. 1. Спільні та відмінні риси інновацій та інвестицій
[власна розробка автора]

Череп А. В. та Маркова С. В. виділяють наступні схожості у трактуванні основних задач притаманих даним категоріям (табл. 1) [10, с. 156].

У табл. 1 наведені загальні характеристики, що є обов'язковими для даних категорій. Проте, на нашу думку, даний перелік не є вичерпним. До особливостей, що є спільними для інновацій та інвестицій ми відносимо також:

- ризикованість – тобто невизначеність результату інноваційної чи інвестиційної діяльності;
- необхідність в управлінських діях – і інновації, і інвестиції є об'єктом управлінської діяльності, тобто потребують визначення конкретного напрямку спрямування та розробки системи заходів по досягненню визначеної мети;
- участь у ринкових відносинах – обидві категорії виступають об'єктом ринкових відносин, тобто можуть змінювати свого власника через операції купівлі-продажу;
- здатність створення нової вартості – якщо інвестиції можуть генерувати додатковий капітал, то інновації мають здатність створювати нову споживчу вартість, реалізація якої на ринку призведе до зростання капіталу підприємства в майбутньому;
- права власності та розпорядження – як об'єкти підприємницької діяльності інвестиції та інновації перебувають під повним контролем власника та можуть бути реалізовані ним за його бажанням;
- інструменти конкурентної боротьби – інновації та інвестиції можуть бути використані для отримання переваг у конкурентному середовищі;
- терміновість – тобто існування певного проміжку часу між початком реалізації та отриманням перших результатів від практичного використання;
- цільова спрямованість на споживача – метою здійснення інвестицій та інновацій в кінцевому підсумку завжди виступає задоволення існуючих потреб споживачів або створення нових потреб з метою подальшого їх задоволення;

ИННОВАЦИОННОЕ И УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ

- особливі вимоги до команди управлінців – ефективне управління інноваційною та інвестиційною діяльністю підприємства потребує зважених дій, творчого підходу до вирішення проблеми, оперативності прийняття управлінських рішень та швидкої адаптації до змін в оточуючому середовищі;

- існування в певному середовищі – на прийняття рішень стосовно здійснення інновацій та інвестицій, а також безпосередньо на процес їх реалізації впливає значна кількість факторів зовнішнього (політичні, економічні, соціальні, технічні та інші) та внутрішнього (організаційні, фінансові, кадрові, виробничі та інші) середовища, вплив яких необхідно враховувати при прогнозі результатів та оцінці вигід.

Таблиця 1

Схожі та обов'язкові риси у визначенні понять «інновації» та «інвестиції»

Ознаки	Характеристика
Мета	Отримання (досягнення) додаткових вигод (ефектів): Економічного (дохід) Соціального (покращення рівня життя), інші.
Термін здійснення	Певний проміжок часу (середньострокові, частіше довгострокові). Для інновацій – від зародження ідеї до комерціалізації інновації. Для інвестиції – період окупності.
Спрямування (напрямок)	Обидві категорії спрямовані на покращення властивостей об'єкту діяльності (оновлення, поліпшення, модернізація, реконструкція).

Таким чином, ми встановили, що при наявності специфічних особливостей категорій «інновації» та «інвестиції» між ними є багато спільного.

Інвестиції – необхідна умова здійснення інновацій, їх живе тіло. В той же час інновації – душа інвестицій, без інновацій капітальні вкладення можуть виявитися неефективними, продовжуючи майбутнє виробництво неконкурентоздатної продукції. Більше того, без інновацій інвестиції часто виявляються неможливими, оскільки застаріле обладнання, що замінюється при простому відтворенні основного капіталу, більше не випускається, його не знайти на ринку [10, с. 376].

Якщо інноваційно-інвестиційну діяльність розглядати як взаємодію суб'єкту та об'єкту інноваційної та інвестиційної діяльності, то «точкою дотику» буде «готова» інновація, яка вже реалізована на ринку, в той же час інвестор отримує прибуток або інші види корисного ефекту, а новатор – можливі ефекти, які можна отримати у результаті впровадження інновації (наприклад, економічний – збільшення доходу інноватора, соціальний – покращення умов праці, екологічний – зменшення частки забруднення навколишнього середовища та інше). Тобто, об'єкт (інновація на ринку) набуває однакову форму та стає єдиним для обох видів взаємодії, так як суб'єкт інвестиційної діяльності вкладає (надає) ресурси (матеріальні, нематеріальні) у результати інтелектуальної роботи, а для інноватора, який створив даний «результат» – це також є об'єктом на якій він спрямовує свою діяльність [1, с.155-156].

Взаємозв'язок та взаємозалежність інновацій та інвестицій представлено на рис. 2.

Акумуляовані на фінансовому ринку інвестиційні ресурси можуть бути спрямовані на фінансування певного проекту, приймаючи форму інвестиції. Якщо підприємство спрямовує свій капітал на придбання предметів довгострокового користування, причому така операція не має на меті забезпечення підприємству зростання капіталу або отримання прибутку, такі вкладення мають форму споживчих інвестицій, які спрямовують знову ж таки на ринок товарів та послуг. Інвестиції, спрямовані на забезпечення більш якісного рівня розвитку, виробництво нового виду продукції чи отримання інших конкурентних переваг у кінцевому підсумку приймають форму інновацій. За умови успішної реалізації проекту та досягнення поставленої мети результатом інноваційно-інвестиційного проекту може бути нова продукція, технологія чи інші нематеріальні активи (ноу-хау, програмне забезпечення, патенти, наукові розробки тощо). Реалізуючи вихідний результат проекту на ринку товарів та послуг суб'єкт господарювання отримує додатковий капітал, який може бути використаний ним на різні цілі.

Частина капіталу, що отримана в результаті реалізації інноваційного проекту, спрямовується на фінансовий ринок у вигляді вільних інвестиційних ресурсів і кругообіг «інвестиції – інновації – інвестиції» продовжується далі.

На підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що інновації та інвестиції – це економічні категорії, які тісно взаємопов'язані та взаємозалежні між собою. Ефективне управління інноваційною та інвестиційною діяльністю підприємства дає змогу зберігати та посилювати конкурентну позицію суб'єкта господарювання на ринку, вчасно адаптуватися до мінливого зовнішнього середовища, вдало орієнтуватись в змінах смаків споживачів тощо.

Управління інноваціями та інвестиціями на рівні підприємств – важлива складова сучасної діяльності господарюючих суб'єктів.

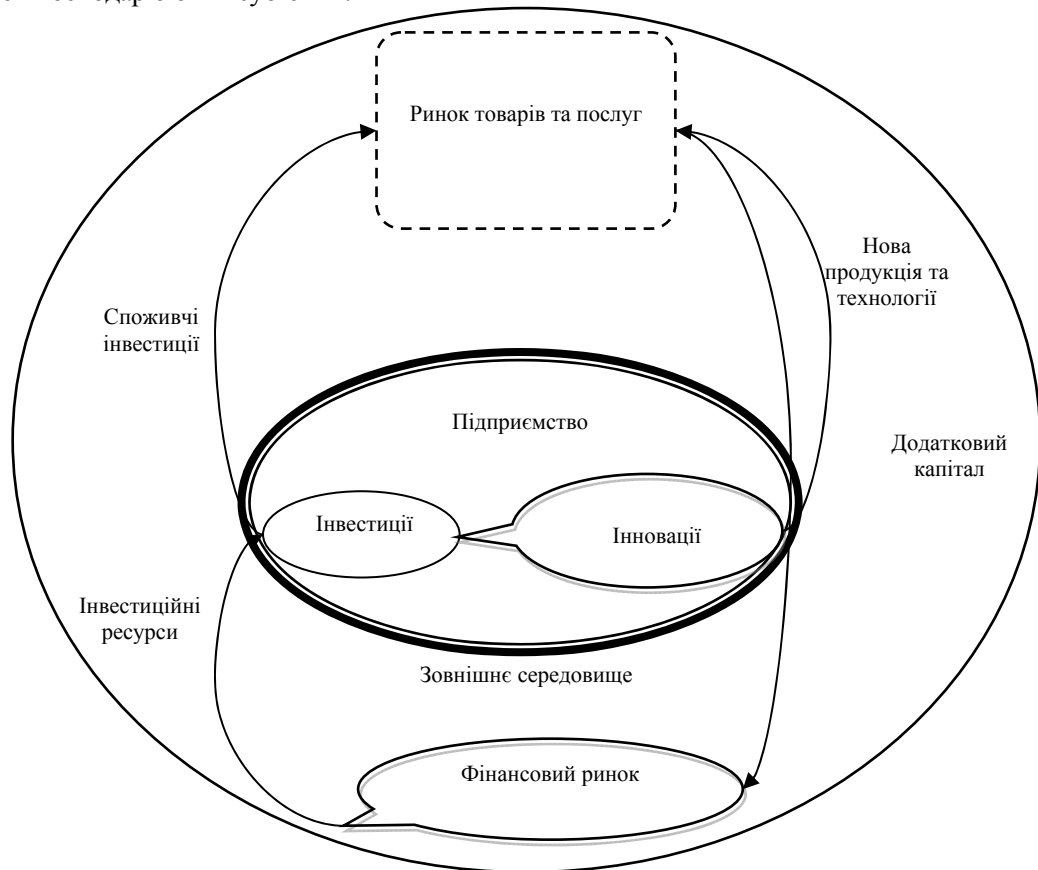

Рис. 2. Взаємозв'язок і взаємозалежність інновацій та інвестицій в господарській діяльності підприємства [власна розробка автора]

Підприємці повинні усвідомлювати, що успішні та вчасні нововведення є необхідною умовою успішного бізнесу, оскільки дозволяють знижувати виробничі витрати, а відтак і собівартість продукції, покращувати її якість та конкурентоспроможність.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на дослідження механізму розробки та реалізації інноваційно-інвестиційної стратегії підприємств.

Література

1. Череп А.В. Теоретичні аспекти формування інноваційно-інвестиційної діяльності / А.В. Череп, С.В. Маркова // Інноваційна економіка. – 2010. – №3. – С. 154-158.
2. Федоренко В. Г. Инвестознaвство: підручник / В.Г. Федоренко. – К.: МАУП, 2004. – 478 с.
3. Податковий кодекс України від 1.01.2011 із змінами. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page>.
4. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 4.07.2002 зі змінами. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
5. Диба Л. Інвестиції як важлива складова економічного добробуту держави / Л. Диба. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Evu/2010_14/Diba.pdf.
6. Череп А.В. Инвестознaвство: підручник / А. В. Череп. – К.: Кондор, 2006. – 398 с.
7. Лаган О. Сутність інновації / О. Лаган. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nss.org.ua/sutnist-innovatsiyi>.
8. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 зі змінами. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1560-12/page>.
9. Іжевський В. В. Економічна суть інновацій та інноваційної діяльності підприємств / В. В. Іжевський // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.3. – С. 121- 127.
10. Кузык Б.Н. Россия – 2050: стратегия инновационного прорыва / Б.Н. Кузык, Ю.В. Яковец. – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2004. – 632 с.

Рецензент докт. екон. наук, професор В.К. Данилко